

міжпредметних зв'язків); визначення понять, що вже відомі учням, але розвиваються в даній темі, тобто поповнюються новим змістом; установлення зв'язку між знаннями, що вже розкриті, і новими.

І. Підласий констатує, що успіх вивчення будь-якої теми залежить від ступеня засвоєння понять, термінів, положень, які вивчалися на попередніх етапах навчання. Це дає педагогу можливість проектування й управління у навчальному процесі, вибору його оптимального варіанта [7, с. 561].

Отже, проблема міжпредметних зв'язків хвилювала науковців усіх епох, адже вони формують конкретні знання студентів, розкривають гносеологічні проблеми, без яких неможливе системне засвоєння основ наук; включають студентів в оперування пізнавальними методами, що мають загальнонауковий характер (абстрагування, моделювання, узагальнення, аналогія та інші).

Література

1. Воробйова І. Міжпредметні зв'язки у контексті поглиблення соціокультурного компонента навчання іноземних мов / Ірина Воробйова // Іноземні мови в навчальному закладі. – 2008. – №1. – С.36-45
2. Гриценко Л.О. Формування графічних понять в учнів 8-9-х класів на уроках креслення (методичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання креслення» / Л.О.Гриценко. – К., 2004. – 20 с.
3. Державний стандарт загальної середньої освіти в Україні. Освітня галузь «Технології» (проект). – К.: Генеза, 1997. – 29 с.
4. Коменський Я. Избр. педагогические сочинения – Т.1. / Я.А.Коменский. – М., 1939. – 260 с.
5. Концепція 12-річної загальноосвітньої школи: проект // Освіта. – 2000. – 30 серпня – 6 вересня. – С.3-6.
6. Кругляк О. Міжпредметні зв'язки на уроках основ здоров'я і фізичної культури в початкових класах / Олег Кругляк // Фізичне виховання в школі. – 2003. – №3. – С.51-52.
7. Подласый И.П. Педагогика: новый курс: учеб. для студ. высш. учеб. заведений: в 2 кн. – Кн.1: Общие основы. Процесс обучения. / Подласый И.П. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 576 с.
8. Ярмолюк А. Реалізація соціокультурної змістової лінії в контексті міжпредметної інтеграції / Алла Ярмолюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 6. – С.32-36.

Понзель У.В. Проблема міжпредметних зв'язків у педагогічній і науковій літературі

Анотація. В статті розглядається питання про розкриття проблеми міжпредметних зв'язків у педагогічній та науковій літературі, про особливості дослідження даної проблеми різними науковцями XIX, XX, XXI століть. **Ключові слова:** міжпредметні зв'язки, міжпредметна інтеграція.

Понзель У.В. Проблема міжпредметних зв'язків у педагогічній і науковій літературі

Аннотация. В статье рассматривается вопрос о раскрытии проблемы межпредметных связей в педагогической и научной литературе, об особенностях исследования данной проблемы разными учеными XIX, XX, XXI веков. **Ключевые слова:** межпредметные связи, межпредметная интеграция.

Ponzel U. V. The problem of inter-subject relationship in teaching and scientific literature

Annotation. This paper deals with the problem of disclosure interdisciplinary connections in teaching and scientific literature about the features of this problem different researchers XIX, XX, XXI century. **Key words:** interdisciplinary communication, interdisciplinary integration.

ПОСТОЮК Н.В.,

Національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ

УДК 377

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОЇ ТРУДОВОЇ ПОЛІТЕХНІЧНОЇ ШКОЛИ У 1917 – 1925 РР. В УКРАЇНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦЬ Д.Л.СЕРГІЄНКА)

Все частіше у центрі уваги дослідників з'являються теми історико-педагогічного характеру, адже висвітлення історії розвитку того чи іншого процесу необхідне для створення цілісної картини певної епохи. Особливо важливим етапом в історії політехнічної освіти та трудового навчання в Україні є початок впровадження сільської трудової політехнічної школи у 1917-1925 рр. Саме у 1960-х рр. такі вчені як М. М. Грищенко, М. С. Гриценко, О. А. Завадська, Б. С. Кобзар, С. А. Литвинов, Д. А. Сметанін, Д. Л. Сергієнко та інші ґрунтовно досліджували особливості впровадження політехнічної освіти, форми, методи та засоби політехнічного навчання. Варто зазначити, що ідеї наукового доробку Д. Л. Сергієнка є недостатньо висвітленими та, на нашу думку, заслуговують ретельного аналізу у рамках висвітлення історії становлення трудової політехнічної школи. Дмитро Лаврович Сергієнко був педагогом і науковцем, громадським діячем, заступником відповідального редактора журналу «Юний натураліст», керівником редакційною секцією Науково-методичної Ради Київського ордена Леніна державного університету ім. Т.Г.Шевченка, деканом підготовчого факультету на громадських засадах, проректором університету вчителів, членом бюро Республіканської педагогічної секції товариства "Знання", директором Центральної дослідно-педагогічної агробіостанції Міносвіти УРСР, яка у 1952 році була перейменована у Республіканську станцію юних натуралістів, доктором педагогічних наук, професором кафедри педагогіки Київського ордена Леніна державного університету ім. Т.Г.Шевченка [1; 9].

Мета цієї статті полягає у розкритті педагогічних поглядів Д. Л. Сергієнка на розвиток трудової політехнічної школи у 1917-1925 рр. в Україні, а завданнями є: 1) висвітлення значення документів, якими керувалися освітяни, створюючи нову школу; 2) аналіз форм організації політехнічного навчання.

Значна увага у педагогічній спадщині Д. Л. Сергієнка приділена дослідженню історії становлення та розвитку сільської трудової політехнічної школи у 1917-1925 рр. в Україні. Введення політехнічного навчання відбувалося в часи зміцнення Радянської влади, коли в країні урядовими постановами було запроваджено єдину трудову школу, завданням якої було виховувати у дітей любов до праці, формувати в учнів практичні вміння застосовувати набуті знання. Д. Л. Сергієнко зазначав, що будівництво нової школи базувалося на досвіді Росії, зокрема на “Положенні про єдину школу РСФСР” [2] та “Декларації про єдину трудову школу” [3], на теоретичних працях та практичній діяльності Н. К. Крупської, А. В. Луначарського, першого наркома освіти УРСР В. П. Затонського. Аналізуючи погляди Н. К. Крупської на політехнічну освіту, виховання і профорієнтацію учнів, учений у статті “Школа трудова, політехнічна” наголошував: “Політехнізм не є якийсь особливий предмет викладання, він повинен проймати всі дисципліни, відбиватися на доборі матеріалу і в фізиці, і в хімії, і в природознавстві, і в суспільствознавстві...” [8, с. 3].

Д. Л. Сергієнко констатував, що сільська школа мала стати осередком культурного життя, здійснювати пропаганду щодо залучення селян до нових форм ведення господарства, надати робітникам і представникам бідних верств населення безкоштовну та всебічну освіту. У Конституції УРСР (1919) було проголошено, що праця є обов'язком для всіх громадян Республіки. Д. Л. Сергієнко зазначав, що залучення учнів до праці здійснювалося на базі розкриття її наукових засад та суспільної значимості. Особливого значення у сільській школі надавалося сільськогосподарській праці, яка сприяла кращому вивченню природознавства, зоології, фізики, математики та інших предметів [5, с. 20–22].

Учений акцентував увагу на тому, що: “на початку 1919 р. розпочалось будівництво школи на нових засадах. Воно відбувалось у виключно складних політичних і економічних умовах. На Україні аж до 1920 р. точилась запекла громадянська війна. Народне господарство занепало, багато шкіл не працювало, з'явилась велика армія безпритульних дітей, батьки яких загинули на війні” [7, с. 121–122].

Педагог дослідив форми організації сільськогосподарської праці, а саме комуни та артелі. У 1919 році в школах організувалися комуни, в яких учителі разом з учнями вирощували урожаї, і артелі для виконання суспільно-корисної праці (ремонт приміщень, робота на городах, садах, збір лікарських рослин), а також розвивалися різні форми позакласної роботи – гуртки, змагання, конкурси, суспільно-корисна праця учнів з насадження садів, розповсюдження сортового насіння, пропаганда травосіяння і нових способів висіву та посадки рослин) [5, с. 23].

Докторська дисертація Д. Л. Сергієнка була присвячена саме навчанню сільської молоді та мала назву “Ленінські принципи політехнічної освіти і трудового навчання в загальноосвітній школі УРСР (1917-1941 рр.) /на матеріалах сільської школи/” (1970). У авторефераті дисертації педагог згадував стан освіти в рідному селі часів свого дитинства і юності та пов'язані з цим події, свідком яких йому довелося стати: з'їзд учителів Водотіївської волості Київської губернії (1920 р.) у своєму рішенні вимагав “прийняти всі міри для того, щоб у всіх селах волості стара школа була реорганізована в єдину трудову школу. При школі була створена навчально-дослідна ділянка, метеорологічна станція. Щоб зацікавити дітей участю в сільськогосподарській праці, створювалися при школах “пробні поля” (дослідні ділянки). Залучення учнів до праці здійснювалося на основі розкриття наукових основ й суспільної значимості. Особливе значення в сільській школі надавалось сільськогосподарській праці, яка сприяла кращому засвоєнню учнями природознавства, ботаніки, зоології, фізики, математики та інших предметів [5, с. 22].

Д. Л. Сергієнко відзначив той факт, що проведена Наркомосом УРСР дискусія з питань суспільно-корисної праці учнів сприяла розробці низки рекомендацій для шкіл: фізична й розумова праця повинні знаходитися в єдності, мати суспільно виробничий характер; при організації праці необхідно враховувати вікові особливості та знання учнів, надавати їй колективного характеру, розвивати ініціативу; праця повинна приносити не лише матеріальну вигоду, а й радість, впливати на розвиток творчості [5, с. 23–24].

Впровадженню політехнічної освіти сприяла організована в 1920 році літня шкільна кампанія: проведення занять з природознавства на лоні природи, участь у виробничій сільськогосподарській праці. У процесі цієї роботи вчителі пояснювали учням біологічні та агрономічні основи вирощування рослин, проводили різні екскурсії. Пізніше, в 1924 році, з метою посилення трудового навчання в Україні, створювалися літні школи за зразком Російської Федерації.

Д. Л. Сергієнко визначив характерну для всіх шкіл особливість у перші роки створення радянської влади – кожна губернія мала свої навчальні плани та програми, але інтереси держави в галузі освіти вимагали створення єдиних навчальних планів та програм загальноосвітньої школи з урахуванням специфіки кожної республіки.

У навчальному плані єдиної трудової школи Київської губернії на 1920–21 навчальні роки було передбачено вивчення основ наук і праці: у перших–четвертих класах на навчальну роботу відводилось 20–27 годин на тиждень, з них 3 години на працю; у п'ятих–сьомих класах – 27–28 годин, у тому числі на працю – 3 години. Така кількість годин забезпечувала вивчення навчального матеріалу й здійснення трудового навчання [5, с. 34–35].

На допомогу органам народної освіти, школам і вчителям Наркомос УРСР в 1922 році розробив і видав “Порадник по соціальному вихованню” [4], який будувався на комплексній системі ще до її офіційного впровадження в Україні (1924). Цей документ спрямовував роботу школи на зв'язок з оточуючим середовищем, на встановлення міжпредметних зв'язків, на поєднання навчання з виробничою працею. Д. Л. Сергієнко також зауважував, що у цьому посібнику були деякі помилкові установки: з одного боку, зводилась нанівець роль підручника й книги як джерела знань, а з другого боку, перебільшувалася роль виробничої праці та знань, отриманих учнями безпосередньо з життя; встановлювалася рання професіоналізація навчання (з 15 років). На думку педагога, підпорядкування вивчення основ наук комплексній системі не забезпечувало систематичних і глибоких знань учнів, гальмувало розвиток школи, але

на першому етапі ця система у деякій мірі сприяла усуненню схоластичних методів навчання, формалізму та вербалізму, пов'язувала навчання з життям, поклала початок міжпредметним зв'язкам. Учений відмітив той факт, що хоча помилкові установки "Порадника по соціальному вихованню" знайшли відображення у комплексних програмах, які Наркомос УРСР запозичив у Наркомоса Російської Федерації, однак комплексна система зустріла ряд перепон на своєму шляху під час введення в практику роботи школи, тому що, перш за все, вчителі відносились недоброзичливо до її введення і надавали перевагу предметній системі навчання [5, с. 36–38]. Гострої критики Д. Л. Сергієнка зазнала спроба деяких керівників Наркомоса України (зокрема Я. П. Ряппо) ліквідувати школу II ступеня та здійснювати ранню професійну освіту, метою якої була підготовка кваліфікованих працівників для сільського господарства. Педагог зазначав, що в "Декларації про соціальне виховання дітей УРСР" від 1 липня 1920 року були присутні положення щодо орієнтації на ранню професійну освіту, перебільшувалася роль виробничої праці, недооцінювалося значення знань, книжок, сім'ї у вихованні дітей; були помилкові установки на перетворення школи в школу-дитячий будинок та школу-клуб, метою яких було охопити виховання дітей упродовж цілого року за допомогою роботи в майстернях, організації різної гурткової та культурно-масової роботи. На щастя, мало вчителів та учнів знали про існування такої Декларації, а створення шкіл-клубів та шкіл-дитячих будинків не набуло значного розповсюдження через недостатню підготовку персоналу та відсутність відповідного обладнання. Д. Л. Сергієнко рішучо засуджував надання агрономізованим семирічним школам професійного характеру, коли велика кількість годин відводилася на вивчення агрономічних предметів за рахунок скорочення загальноосвітніх [5, с. 26].

Учений констатував, що рішення XIII з'їзду РКП (б) у 1922 році про нову економічну політику на селі поставили нові завдання перед сільською школою, а саме через неї здійснювати цілеспрямований вплив на розвиток культури та свідомості не тільки молоді, а й усього населення. З ініціативи ЦК КП (б) розроблявся і 22 листопада 1922 року постановою III Сесії ВУЦВК VI скликання затвердили "Кодекс законів про народну освіту УРСР", в якому значне місце відводилося загальноосвітній школі, визначалися зміст і характер освіти та трудового навчання, підкреслювалося, що навчальні заклади мають стати трудовими колективами, які поєднують навчання й виховання з виробничою працею. Д. Л. Сергієнко зазначав, що незважаючи на те, що в "Кодексі законів" (1922) були деякі помилки (не відображені вимоги програми РКП (б) про загальну політехнічну освіту для молоді до 17 років, орієнтація на ранню професійну освіту), все ж цей документ сприяв розвитку трудового навчання та політехнічної освіти. Наприклад, Полтавський губсоцвиз у методичному листі "Про весняно-літню кампанію" (1923) звертає увагу на вивчення природи, проведення практичних занять: збирання гербаріїв, колекцій, участь у боротьбі з шкідниками сільськогосподарських рослин, вимір ділянок, збір статистичних даних, облік урожаю, проведення екскурсій на природу та виробництво – заводи, фабрики, млини, сільське господарство [5, с. 28–29].

Педагог наголошував на тому факті, що в країні у 1922 році широко обговорювався зміст роботи загальноосвітньої школи, у діяльності якої намітилося два нахили – індустріальний у місті та агрономічний у селі, що було обумовлено вимогами розвитку народного господарства, потребою у кадрах та підготовкою абітурієнтів у навчальні заклади. Існування таких шкіл схвалив Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет (жовтень 1924). Д. Л. Сергієнко погоджувався з думкою Н. К. Крупської, що школа у місті й селі не повинні відрізнятися, а надання школі певного нахилу не означало її професіоналізацію, а було одним із засобів здійснення трудового та політехнічного навчання [6].

Учений вказував, що незважаючи на широке розповсюдження ранньої професіоналізації, в Україні в 1917–1925 рр. у сільській школі все ж відбувався процес накопичення позитивного досвіду стосовно здійснення політехнічної освіти та трудового навчання, що виражалось у вивченні основ наук, проведенні науково-практичних дослідів і спостережень над рослинами й тваринами на шкільних ділянках, на полях батьків, у кооперативних і колгоспних господарствах, розвитку конструкторської роботи в шкільних майстернях, проведенні екскурсій на виробництво промислового та сільськогосподарського характеру [6, с. 865].

Д. Л. Сергієнко стверджував, що у період докорінної перебудови школи у 1917–1925 рр. почали запроваджуватись елементи політехнічної освіти й трудового навчання, забезпечувалась науковість освіти, зв'язок школи з життям, здійснювалася суспільно-корисна праця учнів на шкільних дослідних ділянках, політехнічна освіта й трудове навчання знайшли відображення у навчальних планах і програмах школи. Педагог зазначав, що в ті часи накопичувався початковий досвід політехнічної освіти, а саме: озброєння знаннями та їх застосування в роботі на городах, у садах, на дослідних ділянках, фермах дрібних тварин, у столярнях, слюсарнях та побутових майстернях, у проведенні екскурсій в природу та на підприємство.

Етап розвитку сільської трудової політехнічної школи у 1917–1925 рр. в Україні характеризується розробкою низки документів і посібників, які орієнтували й допомагали вчителям у навчально-виховному процесі: Конституція УРСР (1919), "Декларація про соціальне виховання дітей УРСР" (1920), "Кодекс законів про народну освіту УРСР" (1922), "Порадник по соціальному вихованню" (1922) та інші. З точки зору вченого, не дивлячись на помилкові положення (орієнтацію на ранню професійну освіту та комплексну систему навчання), які містили деякі праці, вони все ж сприяли впровадженню політехнічної освіти та трудового навчання. Особливостями школи Радянського періоду були: трудова спрямованість навчання, залучення селян до нових форм ведення господарства, надання робітникам та селянам безкоштовної і всебічної освіти, суспільно-корисна спрямованість праці, поєднання навчання з виробничою працею.

Література

1. Антологія педагогической мысли Украинской ССР / сост. Н.П. Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – 635 с. – С. 527 – 539.

2. Директивы ВКП(б) и постановления советского правительства о народном образовании за 1917-1947 гг. – М.-Л.: Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 1947. – Вып. 1. – 320 с. – С. 120 – 127.
3. Директивы ВКП(б) и постановления советского правительства о народном образовании за 1917-1947 гг. – М.-Л.: Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 1947. – Вып. 2. – 303 с. – С. 262 – 272.
4. Порадник по соціальному вихованню. - Х., 1922. – 136 с.
5. Сергієнко Д. Л. Ленінські принципи політехнічної освіти і трудового навчання в сільській загальноосвітній трудовій політехнічній школі УРСР /1917—1941/ на матеріалах сільської школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук / Сергієнко Дмитро Лаврович ; Київський пед. ін-т імені А.М. Горького. — К., 1970. — 101 с.
6. Сергієнко Д. Л. Ленінські принципи політехнічної освіти і трудового навчання в сільській загальноосвітній трудовій політехнічній школі УРСР /1917—1941/ на матеріалах сільської школи : дис. ... доктора пед. наук / Сергієнко Дмитро Лаврович ; Київський пед. ін-т імені О. М. Горького. – Рукопис. — К., 1970. — 234 с.
7. Сергієнко Д. Л. Перші кроки запровадження на Україні трудового політехнічного навчання в сільських школах (1917-1921) / Д. Л. Сергієнко. // Педагогіка: респ. наук.-метод. зб. — К., 1966. — Вип. 4. — С. 121-128.
8. Сергієнко Д. Л. Школа трудова, політехнічна / Д. Л. Сергієнко // Радянська освіта. — 1978. — № 17. — С. 3.
9. Сергієнко Дмитро Лаврович. – Відділ діловодства та архіву. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Ф. 1246, спр. зв. 1984 – ПВС – 76. – арк. 1 – 109.

Постюк Н.В. Розвиток сільської трудової політехнічної школи у 1917 -1925 рр. в Україні (за матеріалами науково-педагогічних праць Д. Л. Сергієнка)

Анотація. В статті висвітлено ідеї наукового доробку Д. Л. Сергієнка щодо розвитку сільської трудової політехнічної школи у 1917 -1925 рр. в Україні, а саме проаналізовано значення деяких документів, що стосувалися загальноосвітньої школи тих часів, а також форми організації політехнічного навчання. **Ключові слова:** трудова політехнічна школа, сільська школа, історія, трудове навчання, політехнічна освіта.

Постюк Н.В. Развитие сельской трудовой политехнической школы в 1917 – 1925 гг. в Украине (по материалам научно-педагогических работ Д.Л.Сергиенка)

Аннотация. В статье освещены идеи научного наследия Д. Л. Сергиенко по развитию сельской трудовой политехнической школы в 1917 -1925 гг. в Украине, а именно проанализировано значение некоторых документов, которые касались общеобразовательной школы тех времен, а также формы организации политехнического обучения. **Ключевые слова:** трудовая политехническая школа, сельская школа, история, трудовое обучение, политехническое образование.

Postoyuk N. The development of rural labor polytechnic school in Ukraine in 1917 -1925 (based on D. Sergienko's scientific and educational publications)

Annotation. The article deals with of D. L. Sergienko's ideas concerning the development of rural Labour Polytechnic School in 1917 -1925 in Ukraine. The importance of certain documents concerning secondary schools of those times, forms of polytechnic education have been analyzed. **Key words:** Labour Polytechnic School, rural school, history, labour training, polytechnic education.

ПРОНІКОВ О.К.,
Національний педагогічний університет
імені Т.Г.Шевченка,
м. Чернівці

УДК 371

ОПОРНІ СХЕМИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ “ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ” СТУДЕНТАМИ МАГІСТРАТУРИ ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Постановка проблеми. Необхідність поглибленого вивчення педагогіки та психології, як наукової дисципліни для студентів магістратури факультету фізичного виховання, що готуються до практичної роботи у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації, є очевидною. Для магістрантів це одна з важливих професійних дисциплін. Адже знання основ педагогіки та психології майбутніми викладачами вищого навчального закладу, має непересічне значення для формування їх професіоналізму та підвищення рівня педагогічної майстерності.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз публікацій у періодичних виданнях досліджуємої нами проблеми [1; 2; 3; 6] дозволяє стверджувати, що проблема підготовки магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах потребує подальшого удосконалення відповідно до вимог Болонського процесу. Організацію та зміст навчання магістрів необхідно здійснювати враховуючи накопичений вітчизняний досвід та традиції, а також застосовувати новітні педагогічні технології.

Мета дослідження. Розробити та систематизувати опорні схеми які сприяють покращенню якості підготовки студентів магістратури факультетів фізичного виховання педагогічних університетів до роботи викладачем вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Необхідною навчальною базою перед вивченням дисципліни “Педагогіка та психологія вищої школи” є курси загальної педагогіки та психології. Програма дисципліни